

МІСЬКЕ БУДІВНИЦТВО ТА АРХІТЕКТУРА

УДК 72.01

ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ХІХ СТ. – ПАЛАЦ В С.М.Т. ДАШІВ ІЛЛІНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В. В. Смоляк, О. І. Хороша

У статті досліджено тенденції історичного розвитку та особливості становлення пам'ятки архітектури та містобудування національного значення ХІХ ст. – палацу в с.м.т. Дашів Іллінецького району, Вінницької області. Розглянуто питання особливостей його архітектурного рішення. Палац є яскравим представником пізньо-класичної архітектури на Східному Поділлі. Викладено історичні відомості про даний об'єкт. Описано планування будови, вирішення фасадів та інтер'єрів палацу. Проаналізовано та обґрунтовано необхідність подальшої реставрації архітектурного ансамблю Вінниччини для подальшого збереження та використання палацу.

Ключові слова: палац, садиба, фасад, планування, перебудова, архітектурна пам'ятка, проект.

ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ ХІХ ВЕКА – ДВОРЕЦ В П. Г. Т. ДАШЕВ ІЛЛІНЕЦЬКОГО РАЙОНА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В. В. Смоляк, О. И. Хорошая

В статье исследованы тенденции исторического развития и особенности становления памятника архитектуры и градостроительства национального значения ХІХ в. – дворца в п.г.т. Дашев Иллинецкого района, Винницкой области. Рассмотрены вопросы особенностей его архитектурного решения. Дворец является ярким представителем поздне-классической архитектуры на Восточном Подолье. Изложены исторические сведения о данном объекте. Описаны планирование строения, решение фасадов и интерьеров дворца. Проанализированы и обоснованы необходимость дальнейшей реставрации архитектурного ансамбля Винниччины для дальнейшего хранения и использования дворца.

Ключевые слова: дворец, усадьба, фасад, планирование, перестройка, архитектурный памятник, проект.

A MONUMEN OF ARCHITECTURE OF XIX CENTURY - PALACE U.V. DASHIV IN ILLINETSKIY DISTRICT VINNITSIA REGION

V. Smolyak, O. Khorosha

The article examines the historical development trends and peculiarities of architectural monument of national importance in the XIX century – palace in the u.v. Dashiv in Illinetskiy district, Vinnitsia region. Considered the questions of the features of its architectural design. The Palace is a bright representative of late-classical architecture on the eastern skirts. Sets out historical information regarding this property. Describes the structure of the planning, decision facades and interiors of the palace. Analyzed and justified the need for further restoration of the architectural ensemble of the Vinnitsia region for storage and use of the palace.

Keywords: palace, manor house, facade, planning, restructuring, architectural monument, project.

Вступ

Шляхетські садиби – цілий пласт вітчизняної культури, який до останнього часу мало

досліджувався та недостатньо висвітлювався. Вінниччина досить багата такими архітектурними пам'ятками, серед яких палац в с.м.т. Дашів Іллінецького району. Існує потреба подальшого детального вивчення цього палацу з метою збереження його історичної та архітектурної інформації, адже, особливо, за радянської доби, будівля цілеспрямовано нищилась та руйнувалась через недбале використання.

Величезною та актуальною проблемою сьогодення є саме збереження цілісності архітектурного ансамблю та використання пам'ятки відповідно свого функціонального призначення, яке видозмінювалося з 1917 року.

Отож, метою даної статті є визначення специфіки роботи щодо дослідження історичних матеріалів, вивчення сучасного стану палацу та в подальшому реставрації та належного збереження архітектурної пам'ятки.

До зазначеного питання у своїх роботах зверталися такі наукові діячі та письменники, як Д. В. та І. М. Малакови [3], Л. В. Томілович [2], В. Колесник [1] та Р. Афтаназі [6]; їхні фундаментальні праці є вагомим та унікальним внеском у дослідженні садиб східного Поділля, до яких і відноситься палац у с.м.т. Дашів.

Основна частина

Дашів вперше згадується в документах ще в 1420 році – і відразу разом з річкою Соб. Тоді тут, на березі річки, підносився оточений валами оборонний замок - принаймні так стверджують українські історики. Містечко, належало родині Караваїв-Седлицьких, що походили з Волині, які в 1985 році продали Дашів князю Янушу Збаразькому. Останній зумів чималий дашівський маєток зробити ще більшим. Проте, за польською версією, замок над Собом звів саме князь Януш, а це був далеко не 1420 рік. [6]

Шляхом закладів і надання у посаг Дашів протягом XVII-XVIII ст. побував у власності Вишневецьких, Огінських, Платерів. Після великої пожежі 1785 року власник містечка граф Йозеф Вінцентій Платер (1744-1802 рр.) відбудував місто і заснував тут свою резиденцію. Він особисто слідкував за будівельними роботами та, вірогідно, був автором проекту. В 1787 році подорожуючи з братом Платера Казимиром Константаном відвідав цю резиденцію і король Станіслав Август. За їхніми згадками резиденція була на першій стадії будівництва. Відомо також, що резиденція відразу задумувалася як комплекс споруд різного розміру і призначення. [2]

Після смерті Платера дашівський ключ площею близько 5 миль квадратних, купив – звісно – Станіслав Щенсний Потоцький, власник Умані і ще десятків сіл. За заповітом далі власником стає Володимир Потоцький-старший, але фактично керувала резиденцією, Софія Потоцька. З того часу відомі дві літографії Антонія Ланге приблизно з 1825 року, як єдина документальна згадка перед пожежею (рис. 1 та 2). 2 травня 1834 року козаки половину резиденції спалили. [3] Володимир Потоцький-молодший відбудував палац після пожежі. Відбулося це не раніше 1850 року, коли він жив у місті постійно.

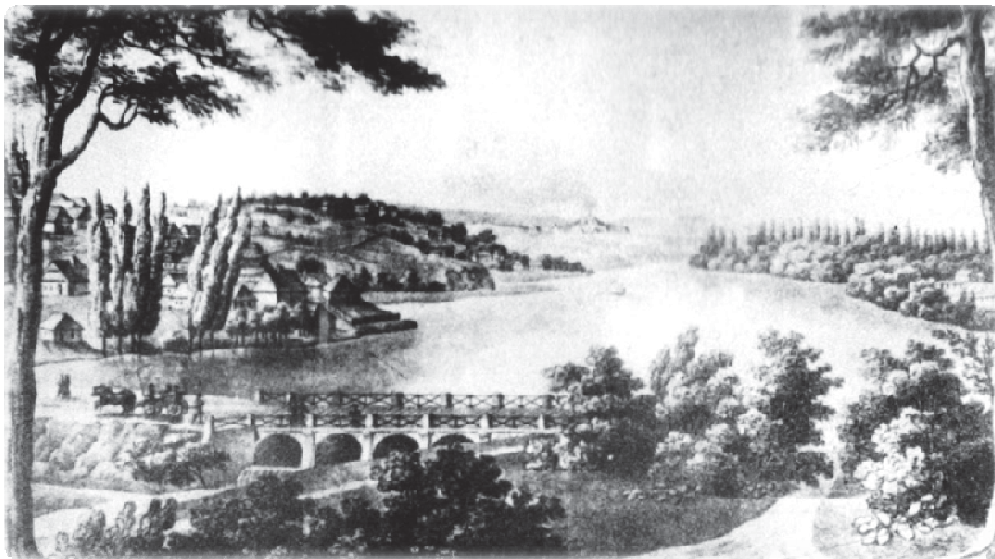

Рисунок 1 – Вид з палацу. Рисунок Антонія Ланге. 1825 рік

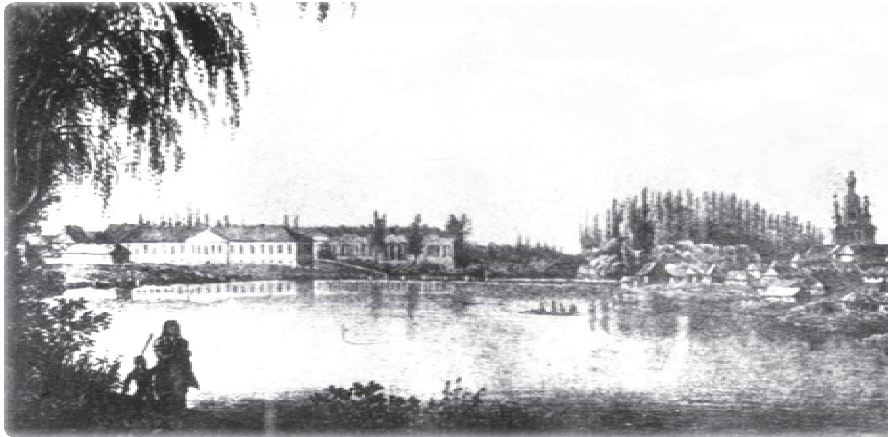

Рисунок 2 – Вид на палац. Рисунок Антонія Ланге. 1825 рік

З 1880 палац успадкувала єдина дочка Володимира – графиня Марія Жевуська.

Садиба палацу розташована в живописній місцевості над річкою Соб, яка утворює в цьому місті пороги. Ріка з мостом – греблею входили в композицію палацового парку, який частково зберігся в західній частині садиби. До складу садиби входили палац, конюшні, каплиця, яка не збереглася, службові та інші приміщення, тераса-сад з видом на річку та кам'яною балюстрадою, яка, також не збереглася.[1]

В радянські часи палац був пристосований для потреб дитячої школи-інтернату(що існує до цього часу), тому на території садиби з'явилися будівлі житлового, навчального та господарського призначення (рис. 3).

Рисунок 3 – Маленьке фото з довідника пам'яток архітектури УРСР [5], палац, 1970 р.

Примітно, що садибі практично повністю вдалося зберегти своє житлове призначення до сьогоднішніх днів, що ми бачимо на рисунку 4.

Рисунок 4 – Вигляд палацу у Дашеві, 2012 р.

Існуючий палац збудований в формах пізнього класицизму. Прямокутний в плані з центральним двоповерховим ризалітом та одноповерховими крилами.

Площини фасадів почленовані певним ритмом арочних та прямокутних віконних прорізів, горизонтальних тяг та карнизів. [2] На головному фасаді замкнений тамбур з центрально-розташованим входом і терасою на горі (рис. 5).

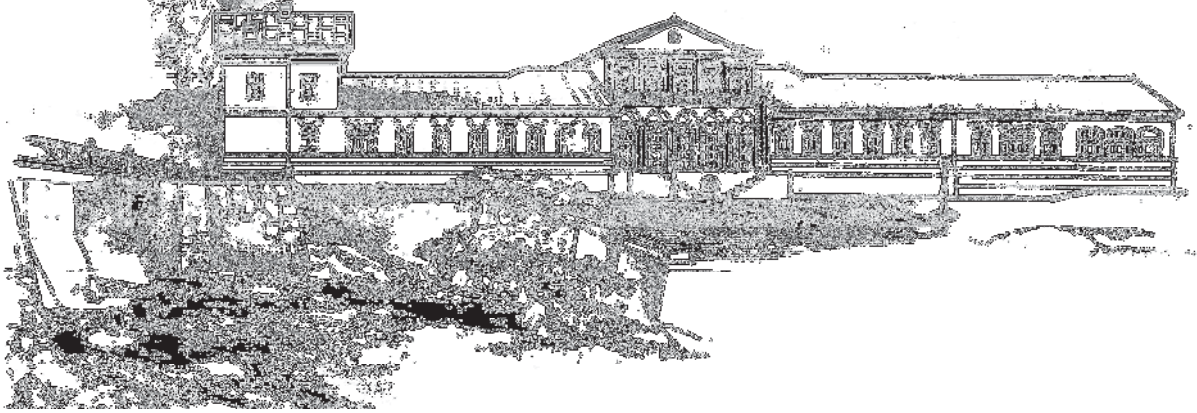

Рисунок 5 – Головний фасад палацу

На парковому фасаді, який виходить на річку знаходиться відкрита 5-колонна лоджія, також з терасою на горі (рис. 6).

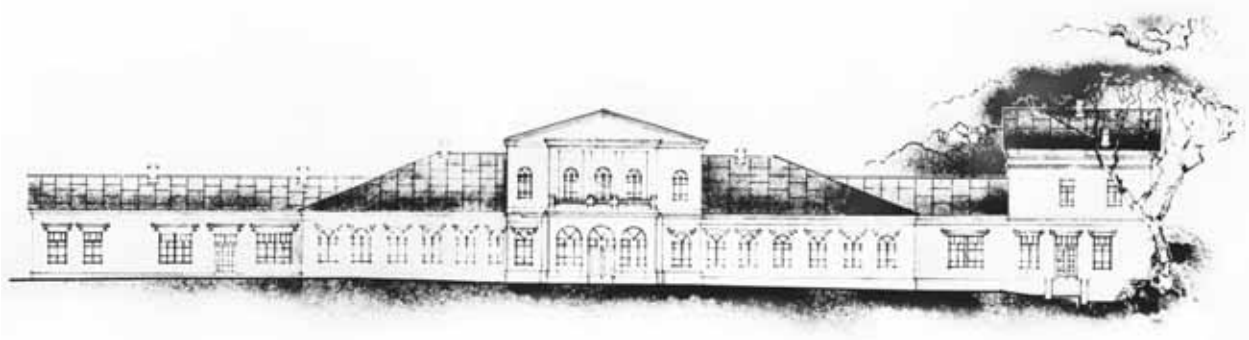

Рисунок 6 – Парковий фасад

Перша перебудова палацу датується 1887 роком. Ліве крило продовжене на три осі, що не зіпсувало пропорції між висотою і довжиною будинку. Добудували підвал і два поверхи. [2] На парковому фасаді балкон був перебудований в значно більшу верхню терасу, яка спирається на шість тонких чавунних колон, з'єднаних між собою півциркульними арками (рис.7).

Рисунок 7 – Верхня тераса палацу

Рисунок 8 – Залишки орнаментальних розписів

Прогулюючись, по коридорах, можна побачити залишки настінного розпису і ліпнини, що колись прикрашали весь палац (рис. 8).

Стіни утвореної лоджії були розписані фресками з орнаментами, на жаль, не збереглися.

Садиба налічувала біля 50-ти найрізноманітнішої форми і величини кімнат. Внутрішнє

планування палацу анфіладне з двостороннім розміщенням кімнат і залом на центральній осі. Посередині палацу розміщена бальна зала, яка мала спеціальну ложу для оркестру (рис. 9). Зі стелі звисали дві великі кришталеві люстри. До бальної зали примикав з однієї сторони великий салон, званий «емпіровим», а з другої сторони – менші зали. До парадної частини належала ще їдальня і бібліотека з мармуровим каміном.[4] Другий подібний камін прикрашав один із салонів.

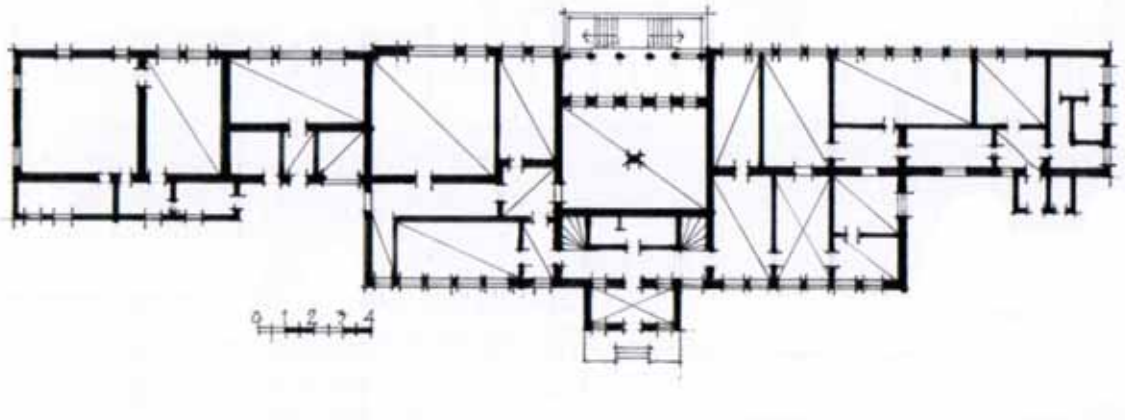

Рисунок 9 – Планування палацу

Парадні покої мали підлоги, скомпоновані з великої кількості видів і барв паркету з геометричним узором. Вони склалися з недовгих поясів, поділених рамами на квадрати, які мали всередині менші квадрати, укладені під кутом. В більшій залі підлога була викладена в рослинній фактурі.

Оздоблення бальної зали вірогідно було зі стюку, а салони драпіровані візерунковою шовковою тканиною, у салоні «емпірованому» - в полуничному тоні. Стелі з профільованими фасетами були покриті стюком, виконані вони були, за родинними переказами, італійцями.

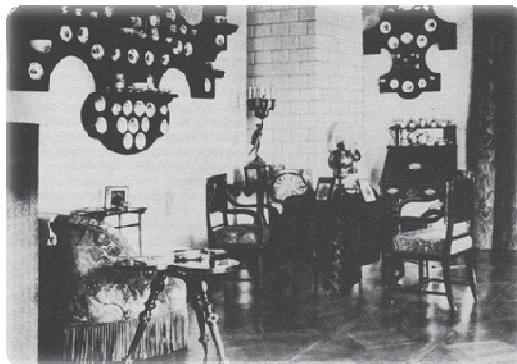

Рисунок 10 – Фото одного інтер'єру від 1914 року, де була розміщена колекція порцеляни

Друга перебудова була у радянським часи. До правого крила палацу прибудували приміщення їдальні.

Рисунок 11 – Стайні палацу, побудовані в 1887 році

Збереглася сьогодні значна частина маєтку. Більшість будівель, колись вхідних в комплекс садиби, повністю відкриті для відвідин. Парк, однак, зберігся лише частково, в своїй західній частині. Зараз парковий - більш цікавий фасад споруди, в лісах – реставрація.

Біля зведених з граніту і цегли двоповерхових стаєнь 1887 року до цього часу блукають коні. Хоча в них, здається, майстерні заквартированого в садибі дитячого інтернату. А колись тут стояли кілька екіпажів власників Дашева (рис. 11). Збереглася і малоцікаві одноповерхові флігелі поблизу головного корпусу, і ворота маєтку.

Висновки

- Вивчення архітектурно-планувальних особливостей палацу в с.м.т. Дашів дало змогу визначити його унікальність, оригінальність, надзвичайне місце в історії і культурі садибних комплексів Вінниччини та має велике значення для подальшого дослідження та в майбутньому відновлення.
- Сучасний стан садиби ставить на порядок денний необхідність вирішення низки проблем (фінансування, державної підтримки, функціонального призначення), пов'язаних із збереженням та подальшим дбайливим використанням пам'ятки; наприклад, перехоплюючи, досвід європейських країн у цих питаннях.
- Комплексне територіальне дослідження палацу дало можливість виявити історичну, культурну, мистецьку цінність садиби, яка протягом кількох століть була економічними і культурними осередком свого краю, її історія пов'язана з долями великої кількості визначних особистостей – діячів культури, науки, громадського життя тощо.
- Відкривається можливість для практичного використання палацу в с.м.т. Дашів Іллінецького району, Вінницької області, відновлення культурного та туристичного потенціалу садиби, що поверне їй минулу значимість та збагатить нашу культуру.
- Відкривається можливість використання матеріалів дослідження в процесі навчання студентів.

Використана література

1. Колесник Вікторія. Відомі поляки в історії Вінниччини: Біографічний словник. – Вінниця: ВМГО "Розвиток", 2007. – 1008 с.
2. Томілович Л. В. Історичні садиби Вінницької області: каталог / Л. Томілович; Держ. служба з питань нац. культ. спадщини, НДІ пам'яткоохорон. дослідж. – К.; Чернігів : Деснянська правда, 2011. – 220 с.
3. Малаков Д. В. По Брацлавщине. – М.: Искусство, 1982р. – 176 с.
4. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Warszawa: Filip Sulimierski i Władysław Walewski, 1880. — Т.1.
5. Пам'ятники градостроительства и архитектуры УРСР. – К.: Будывельник, 1985р. – Т.2.
6. Afanazy R. Materiały do dziejow rezydencji. Pod red. A. Baranowsiego. – Warszawa 1991. – Т.10a,10b.

Смоляк Володимир Вікторович – к.арх., доцент кафедри містобудування та архітектури Вінницького національного технічного університету.

Хороша Оксана Іванівна – концерн «Поділля», інженер-проектувальник, м. Вінниця.

Смоляк Владимир Викторович – к.арх., доцент кафедры градостроительства и архитектуры Винницкого национального технического университета.

Хорошая Оксана Ивановна – концерн «Подолье», инженер-проектировщик, г. Винница.

Smolyak Volodumir – Ph.D., Docent the department of urban planning and architecture Vinnytsia National Technical University.

Khorosha Oksana – Concern "Podillya" design-engineer, Vinnitsa.